

PAPER DETAILS

TITLE: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Neden İşlevli Yapılar: Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe Eğitim Seti Örneği

AUTHORS: Funda Yildirim, Mehmet Kara

PAGES: 2180-2204

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4093767>

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Neden İşlevli Yapılar: Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe Eğitim Seti Örneği*

Structures with the Reason Function in Teaching Turkish as a Foreign Language: An Example from the Yeni Hitit Turkish for Foreigners Educational Set

Funda Yıldırım, Mehmet Kara

Yazar Bilgileri

Funda Yıldırım 
Öğr. Gör., Osmaniye Korkut
Ata Üniversitesi, Türkçe
Öğretimi Uygulama ve
Araştırma Merkezi,
fundayildirim@osmaniye.edu.tr

Mehmet Kara 
Prof. Dr., Gazi Üniversitesi,
Türkçe ve Sosyal Bilimler
Eğitimi,
fmkr48@gmail.com

ÖZ

Dil öğretim sürecinde, özellikle yabancı dil öğretiminde, iletişimin doğru ve hızlı sağlanabilmesi için hedef dil yapılarının işlevleri iyice araştırılmalı ve eğitime dâhil edilmelidir. Çünkü yabancı dil öğretim sürecinde kaynak dildeki işleve karşılık gelen hedef dil yapısının öğretilmesi, bağdaşık ve tutarlı metinlerin üretimine katkı sağlayacaktır. Diller için Avrupa Ortak Öneriler Çerçeve Metni'ndeki seviye tanımlayıcıları incelendiğinde her seviyede "neden işlevi" görülmektedir. Bu çalışmada da yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde neden işlevli yapılar, *Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe eğitim seti* örneğinde incelenmiştir. Çalışmada doküman inceleme yöntemi ile veriler, alanyazından ve eğitim setinden toplanarak betimsel analiz tekniği ile incelenmiştir. Alanyazında neden işlevli olarak açıklanan yapıların eğitim setindeki yapılarla paralellik gösterdiği gözlemlense de alanyazında yüzey yapıda zaman veya şart yapıları ile oluşturulan tümcelerde önermeler arasında neden ilişkisi olduğu, bu yapıların ikinci işlevlerinin neden olduğu açıklanmaktadır ancak ikinci işleve ait herhangi bir bilginin eğitim setinde yer almadığı tespit edilmiştir.

Makale Bilgileri

Anahtar Kelimeler
Ders kitabı
Neden işlevli yapılar
Türkçe eğitimi
Türkçenin yabancı/ikinci dil
olarak öğretimi

Keywords
Textbook
Structures with the reason
function
Turkish education
Teaching Turkish as a
foreign/second language

Makale Geçmişi
Geliş: 24.07.2024
Kabul: 01.11.2024

ABSTRACT

In the language teaching process, especially in the foreign language teaching process, the functions of the target language structures should be thoroughly researched and included in the educational process to ensure effective and fast communication. This is because teaching the target language structure that corresponds to the function in the source language contributes to the production of coherent and consistent texts in the foreign language teaching process. When examining the level descriptors in the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR), the 'reason function' can be observed at every level. In this study, reason-functional structures in teaching Turkish as a foreign language are examined using the 'Yeni Hitit Turkish Course Set for Foreigners' as an example. In the study, the data were collected through the document analysis method from the literature and the course set and analyzed using the descriptive analysis technique. Although it was observed that the structures explained as reason-functional in the literature were parallel to the structures in the course set, it was also found that in the literature, it was explained that the second function of these structures was to indicate reason, particularly in the sentences formed with tense or conditional structures in surface structure, where there was a causal relationship between propositions. However, it was determined that there was no information related to this second function in the course set.

* Bu çalışma ikinci yazar danışmanlığında, birinci yazar tarafından hazırlanan doktora tezinden üretilmiştir.

Makale Türü

Araştırma

Önerilen Atıf Yıldırım, F. & Kara, M. (2024). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde neden işlevli yapılar: Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe Eğitim Seti örneği. *TEBD*, 22(3), 2180-2204. <https://doi.org/10.37217/tebd.1521501>

Giriş

Eğitim öğretim sürecinin temel kaynaklarından olan ders kitabı, eğitim programlarının amaçları ve hedefleri doğrultusunda hazırlanan basılı materyallerdendir (Çiftçi vd., 2007; Demirel ve Kiroğlu, 2006). Türkçe dersi özellikle de yabancı dil olarak Türkçe dersi açısından ders kitapları bireysel öğrenmeyi desteklemesi açısından önemlidir. Sınıf ortamında öğretmen rehberliğinde devam eden dil öğrenimi, sınıf dışında öğrencinin kendi çabalarıyla devam etmektedir. Bu açıdan yabancı dil olarak Türkçe ders kitabının öğrencinin yaş ve bilgi seviyesine uygun bilişsel ve duyuşsal becerilerle donatılmış zengin metinlerden oluşması (Çiftçi vd., 2007), dilin gerçek bağlamlardaki kullanımını örneklemesi (Maden, 2021) ve dil-anlatım özelliklerinin öğrenci seviyesine uygun olması, dil gelişimini desteklemesi açısından önemlidir. Ders kitaplarında yer alan metinler hem Türkçenin dilbilgisel yapılarının öğretilmesinde hem de anlama ve anlatma becerilerinin geliştirilmesinde etkili olmaktadır. Çeçen ve Çiftçi (2007, s. 39) “kitapta yer alan metinlerin öğrencilere temel dil becerilerini kazandırmada önemli olduğunu, bütün dil becerilerinin (okuma, yazma, konuşma, dinleme ve dil bilgisi) metinlerden hareketle hazırlanan etkinlikler yoluyla kazandırılmaya çalışılmasını” ifade ederler.

Yabancı dil olarak Türkçe eğitim setleri öğrenciye sunduğu metinlerle dil kullanımını örneklediği için dil öğretim programı görevi de üstlenmektedir. Yabancı dil olarak Türkçe üzerine Millî Eğitim Bakanlığı 1986 yılında ilki ve 2000 yılında ikincisi olmak üzere iki program hazırlamıştır. Daha sonra 2015 yılında Ankara Üniversitesi TÖMER tarafından bir çalışma yapılarak “Yabancı Dil Olarak Türkçe Programı” hazırlanmıştır (Şen, 2016). 2017 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından “Yabancı Diller Türkçe A1 Seviyesi Kurs Programı” yayınlanmıştır (MEB, 2017). Bu çalışmaları 2019 yılında Türkiye Maarif Vakfı tarafından hazırlanan “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı” takip etmektedir. 2023 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Çevrim içi Kurs Programı” konulu toplantısında sunulan örnek programı kabul etmiştir (MEB, 2023). Ancak alanda çalışanlar tarafından bu programların bilinmemesi veya dikkate alınmaması nedeniyle (Şen, 2016) Türkçe öğretim merkezlerinde kullanılan eğitim setleri eğitimcilere ve öğrencilere öğretim planı, ders planı olmaktadır. Hem eğitimci hem de öğrenci eğitim setini takip ederek anlatılan dersi takip etmekte veya anlatılacak derse hazırlanmaktadır.

Sonuç olarak yabancı dil olarak Türkçe eğitim setleri okuma-anlama, dinleme-anlama, konuşma ve yazma becerilerinde etkinlikler sunması, doğru dil kullanımını örneklemesi, eğitimci değişkeninin etkisini azaltması, öğrencilere ders dışında dil öğrenimi ve tekrar imkânı sağlaması ve eğitim-öğretim programı oluşturması yönlerinden önem kazanmaktadır. Eğitim setleri üzerine yapılacak çalışmalar eğitim sürecinin temel materyali olan ders kitaplarının gelişmesini sağlayacaktır.

Bu çalışmada da *Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe* (Uzun, 2010a, 2010b, 2010c) eğitim setindeki neden işlevli yapılar incelenmiştir. Çalışmada neden işlevli yapıların incelenme sebebi Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde (Avrupa Konseyi, 2021) yer alan seviye tanımlayıcılarına dayanmaktadır. Her seviyede okuma, dinleme, konuşma veya yazma becerilerinin birinde gerekçelendirme, nedensellik ifadeleri yer almaktadır.

Tablo 1. Çerçeve Metinde Geçen Orta Seviye Tanımlayıcıları

Seviye	Tanımlayıcı
	Görüşüne <u>gerekçe</u> sunabilir. Hayal, beklenti ve <u>amaçlarını</u> anlatabilir. Bir kişinin bir şeyi <u>neden</u> yaptığını ifade edebilir (amaç) <u>Neden</u> ve sonucu (bir şeyin sebebi) ifade edebilir. Fikirler, planlar ve eylemler için kısaca <u>nedenler</u> ve açıklamalar sunabilir. Aşına olduğu bir konuda bir bakış açısını haklı çıkarmak için basit <u>nedenler</u> sunabilir. Birine <u>neden</u> bir şeyi düşündüğünü veya bir şeyin nasıl olacağını düşündüğünü sorabilir. Bir karakterin duygularını betimleyebilir ve bu duyguların <u>nedenlerini</u> açıklayabilir Bir eserin belli bölümlerinin veya yönlerinin <u>neden</u> özellikle ilgisini çektiğini açıklayabilir. Kendisini en çok hangi karakterle ve hangi <u>nedenle</u> özdeşleştirdiğini belli ayrıntılar vererek açıklayabilir.
B1	Birinin yaptıklarını onaylayıp onaylamadıklarını açıklayabilir ve bu görüşü haklı çıkarmak için <u>gerekçeler</u> sunabilir. Bir şeyin <u>neden</u> sorun olduğunu açıklayabilir, bir sonraki adımda ne yapılacağını tartışabilir ve seçenekleri karşılaştırabilir. Deneyimlenen bir şey hakkındaki duygularını açıkça ifade edebilir ve bu duyguları açıklamak için <u>nedenler</u> sunabilir. Rutin olgusal bilgileri ve eylemlerin <u>nedenlerini</u> belirten standart, gelenekselleştirilmiş bir formatta çok kısa raporlar üretebilir. Hikâyenin belli bir noktasında deneyimlediği duyguları, ör. hangi noktalarda bir karakter için kaygıya kapıldığını <u>nedenleriyle</u> birlikte betimleyebilir. Yaygın mantıksal (ör. fakat, <u>çünkü</u>) ve zamansal bağlayıcılara (ör. bundan sonra, önceden) odaklanarak hikâyedeki bir dizi tartışma serisini veya olay dizisini takip edebilir. Avantajları ve dezavantajları listelemek için basit bir dil kullanarak kişisel ilgi alanına giren güncel bir konu hakkında bir metin üretebilir ve görüşlerini bildirip <u>gerekçelendirebilir</u> .
	Örnekler, <u>gerekçeler</u> , açıklayıcı yorumlar ekleyerek ilgi alanındaki bir metnin içeriğini hedef okur için daha erişilir yapabilir. Standart dil veya aşına olduğu bir ağızda yürütülen bir tartışmada bir sav veya görüşün lehindeki ve aleyhindeki ana <u>nedenleri</u> belirleyebilir. Bir eserde neleri fark edip hangi <u>nedenle</u> takdir ettiğini açıklayarak eserdeki ifade yapısına, tarza ve içeriğe yönelik tepkilerini belli ayrıntılar vererek ifade edebilir.
B2	Tematik, yapısal ve biçimsel özelliklerin farkına vararak ve diğer kişilerin görüşleri ile savlarına gönderimde bulunarak, bir eser hakkında <u>gerekçelendirilmiş</u> görüş sunabilir. Ortak görevlerin tamamlanmasını sağlamak amacıyla, önerilerini <u>gerekçelendirerek</u> ve destekleyici bir rol oynayarak bir proje üzerinde çalışan bir grupta çevrim içi iş birliği yürütebilir. Belirli bir bakış açısını destekleyen veya onun aleyhine <u>gerekçeler</u> sunan ve çeşitli seçeneklerin avantaj ve dezavantajlarını açıklayan sav geliştiren bir makale veya rapor hazırlayabilir veya sunum yapabilir.

Temel seviye olan A1 ve A2'de seviyesinde 6, B1 seviyesinde 17, B2 seviyesinde 6, C1 seviyesinde 3 ve C2 seviyesinde 1 tanımlayıcı da "neden" veya "gerekçe" ifadesi geçmektedir. Seviyelerdeki tanımlayıcılar incelendiğinde A1 ve A2 seviyesinde basit düzeyde, B1 ve B2 seviyesinde karmaşık tümce yapılarıyla, C1 ve C2 seviyelerinde çıkarım ve yorumlama boyutuyla dilde

gerekçelendirme işlevinin her seviyede verildiği görülmektedir. Ayrıca temel seviyede bağımlı dil kullanımı ve kişisel alan söz konusu olduğu için basit düzeyde olan gerekçelendirme, B1 ve B2 seviyesinde hem karmaşık tümce yapılarına geçmekte hem de yoğunlaşmaktadır.

Yabancı dil öğretiminin her seviyesinde bulunan *gerekçelendirme* işlevi, sav, neden-sonuç, saptırma, gerekçe göstererek karşısındakini ikna etme ya da inandırmak olarak tanımlanmakta ve türleri içinde “neden ilişkisi” (Passerat ve Beştaş, 2014) yer almaktadır. Ayrıca tanımlayıcılarda geçen “neden” ifadesi dikkate alındığında dilde nedensellik (neden ilişkileri) öne çıkmaktadır. Neden kavramı için “Bir şeyin olmasına veya belli bir hâlde bulunmasına yol açan şey.” (Türk Dil Kurumu [TDK], t.y.) tanımı temel alındığında bir etkiden ve bu etkinin sonucundan bahsetmek gerekir. Bu ilişki nedensellik kavramı ile açıklanmaktadır (Aslan, 2023; Ercan, 2008; Tay vd., 2010). Özcan (2022, s. 10), nedenselliği “Zaman dizisi içinde birbiriyle ilişkili iki değişkenin birinin diğerine bağlı olduğu ve öncül (bağımsız) olmadan ardıl (bağımlı) değişkenin ortaya çıkamayacağı ilişki.” olarak tanımlar. Hume (2007), ardışık iki değişken arasındaki ilişki için benzerlik, yakınlık ve nedenlilik ilkelerinden söz eder (aktaran Üner, 2014).

Bu ilkeler düşünce sisteminde değişkenleri birbirine bağlayan ve metin üretim sürecinde ortaya çıkan bağlar olarak yorumlanabilir (Üner, 2014). Hume’un yakınlık ve nedenlilik ilkeleri düşünüldüğünde metin üretim sürecinde olgu ve olayların anlatımında ya zamansal yakınlık yani kronolojik anlatım ya da neden ilişkisi kullanılmaktadır sonucuna varılabilir ki Özsoy ve Taylan (1998, s. 118), “nedensellik” ilişkisinin kurulabilmesini metin içindeki zaman ve neden ilişkisine bağlamıştır. Tulum (1994) ise metinlerdeki mantık ilişkisinin sebep-sonuç ilişkisi ile ilgili olduğunu ortaya sürmüştür. Gencan (1971), neden ilişkisinin önermeler boyutunda ortaya çıktığını ancak yüzey yapıda anlaşılabilmesi için kodlayıcıya ihtiyaç duyduğunu belirtir. Metnin önerme boyutunda oluşan neden ilişkileri, yüzey yapıda neden işlevli yapılar ve neden(sellik) işaretleyicileri ile görünür kılınmaktadır. Diller, tipolojilerine göre kendi özelliklerinde farklı yollarla neden işlevini ortaya koymaktadırlar (Kandemir, 2023; Uslu, 2001) yani farklı türler ve yapılarda neden işaretleyicileri bulunmaktadır. Çünkü kültürden kültüre, dilden dile bu ilişkilerin dilsel kodlamaları da farklılık taşımakta, kişi ait olduğu toplumun kültürün bilgi birikimi ve tecrübesi ile metin üretmektedir (Oğuz-Kabadayı, 2023, s. 195). Kandemir (2023), günlük hayatta karşılaştığımız olayları neden-sonuç ilişkisinde anlattığımız için olayların anlaşılması ve yorumlanmasında farklı yapıların kullanılabileceği ayrıca neden ilişkisi insan-insan, insan-nesne, insan-mekân gibi farklı değişkenlerle ortaya çıktığı için de neden işlevli yapıların çeşitlilik göstereceğinden bahseder. Bu durumda metin üretiminde tümceler arasında neden ilişkisini kodlayan yapılar da bulunabilirken sözdizimsel ilişkiler, kronolojik anlatımla ortaya çıkan nedensel ilişkiler de bulunabilmektedir.

Tümcenin söylendiği zaman, mekân ve kişilerin de etkisi düşünülerek tümcenin derin yapısındaki anlam ilişkisinin bir neden veya sonuç olabileceği göz önünde bulundurularak (Kıran ve Eziler-Kıran, 2000) tümce düzeyindeki sözdizimsel ve kronolojik anlatımla nedensel ilişki ortaya çıkarılır (Özdağ, 2017). Bu durumda neden ilişkisi sadece yapısal değil aynı zamanda metnin bağdaşıklık ve tutarlılık ilişkileri içinde de düşünülmelidir. Yüzey yapıda farklı yapılarla ve hatta yapı olmaksızın işaretlenebilen neden ilişkilerinin tespit edilebilmesi için “Neden” veya “Niçin?” sorularının sorulması (Uslu, 2001, s. 123) tespit sürecini hızlandırabilmektedir. Neden ilişkilerinin ortaya konması için soru cevap yöntemi kullanıldığında tümcelerde sebep-sonuç ilişkisinin yanında amaç ilişkisi de görülmektedir. Amaç ilişkisi de neden ilişkisinin bir alt dalı olarak düşünülmektedir (Özcan, 2015). Ortaya çıkan durumlardan bir diğeri koşul tümcelerinde neden ilişkisidir. Ana tümce ve yan tümce arasında etki ve sonuç ilişkisi olması durumunda neden ilişkisi ortaya çıkabilir (Uslu, 1996). Olayların nasıl bittiğinin ve daha sonra ne olduğunun anlatıldığı kronolojik anlatımlarda zaman yapılarının da neden ilişkisi üstlendiği görülebilmektedir. Sonuç olarak zaman ilişkilerini ortaya koyan yapılar ve metin akışında bağdaşıklık ve tutarlılık sağlayan yapılar, önerme boyutunda neden ilişkisi içinde olabilmekte ve yüzey yapıda bu ilişkileri kodlayan yapılar yani neden işlevli, zaman işlevli ve koşul işlevli yapılar ile bağdaşıklık ve tutarlılık yapıları ya asli işlev olarak ya da ikincil işlev olarak nedenselliği ortaya koydukları için yapılar çeşitlenmektedir.

Türkçede neden işlevli yapıları inceleyen çalışmalar da bu çeşitliliği ortaya koymaktadır (Albayrak ve Şimşek, 2023; Aslan, 2023; Benzer, 2020; Ercan, 2008; Nalbant, 2012; Oğuz-Kabadayı, 2023; Oturakçı-Orbay, 2020; Özcan, 2015, 2022; Özdağ, 2017; Özsoy ve Erguvanlı, 1998; Sebzecioğlu, 2021; Sözer, 1996; Ulaş, 2002; Uluçay, 2014; Uslu, 1996, 2001; Uzun, 2018). Türkçenin dilbilgisi kitaplarında (Çotuksöken, 2011; Ersen-Rasch ve Onası, 2015; Korkmaz, 2019) “neden bağlaçları”, “neden ilgeçleri”, “neden edatları” başlıkları altında açıklamalar yapılmakta ayrıca farklı yapıların açıklama kısımlarında “neden işlevi” ifadesi geçmektedir. Yabancı dil olarak Türkçe açısından “neden işlevi” araştırıldığında Albayrak ve Şimşek’in (2023) “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Nedensellik İşaretleyicilerinin Sözdizimindeki Görünümleri” adlı çalışmalarında bir eğitim setindeki nedensellik işaretleyicilerinin sözdizimindeki görünümleri incelenmiştir. Çalışmada eğitim setindeki okuma metinleri, metin altı etkinlikler ve tümce düzeyinde sözdizimi örneği teşkil edecek her veri incelenmiştir. Çalışmada neden işlevli yapılar tespit edilmiştir ancak yapıların eğitim setindeki dilbilgisi anlatımlarında hangi işlevle verildiğine değinilmemiştir. Eğitim setlerinin öğretici değişkenini en aza indirerek dil öğretiminde temel kaynak olma özelliği üstlenmeleri sebebiyle yapıların işlevleri açıklanırken ikinci işlevleri de verilmelidir. Bu nedenle bu çalışmada alan taraması ile Türkçenin neden işlevli yapılarının neler olduğu betimlenmeye çalışılacak ve daha sonra *Yeni Hitit Yabancılar Türkçe* (Uzun, 2010a, 2010b, 2010c) eğitim setinde tespit edilen yapıların nasıl

açıklandıkları incelenecektir. Bu sayede eğitim setinde yapının hangi işlevinin açıklandığı ve hangi işlevinin açıklama kısmında yer almadığı görülmüş olacaktır. Bu çalışmayla elde edilen veriler de eğitim setleri ve materyallerin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde neden işlevli yapıları incelemeyi amaçlayan bu çalışma nitel bir çalışmadır. Nitel çalışmalar olguların anlamları, kavramları, tanımları, özellikleri, mecazları, sembolleri ve tariflerine gönderme yaparak (Berg ve Lune, 2019, s. 13) olguların ardındaki anlamları araştırmayı amaçlayan, verileri yorumlayıp anlamlandırmaya çalışan (Merriam, 2018) ve bu süreçte betimlemeler kullanan, parçadan bütüne giden (Glesne, 2015) bir yöntemdir. Bu çalışmada Türkçedeki *neden işlevli* yapılar betimlenmeye çalışılacağı ve daha sonra *Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe* (Uzun, 2010a, 2010b, 2010c) eğitim seti neden işlevli yapılar açısından inceleneceği için doküman inceleme yöntemi kullanılacaktır. Doküman inceleme yöntemi çalışmada kullanılacak kaynakların toplanarak incelenmesi ve analize dâhil edilmesi, fiziki kaynakların sınırlandırılması ve kategorize ederek araştırmaya dâhil edilmesi (Özkan, 2021) gibi işlemleri kapsayan bir yöntemdir.

Veri Kaynağı

Çalışmada ilk önce Türkçede neden işlevli yapıların neler olduğunun betimlenebilmesi için dilbilgisi kitapları, YÖK Tez Merkezi ve arama motorlarında “Türkçede neden işlevli yapılar”, “Türkçede nedenleyiciler”, “Türkçede nedensellik” anahtar kelimeleri ile yapılan taramalarda ulaşılan Albayrak ve Şimşek (2023), Aslan (2023), Benzer (2020), Çotuksöken (2011), Ercan (2008), Ersen-Rasch ve Onası (2015), Oğuz-Kabadayı (2023), Korkmaz (2019), Oturakçı-Orbay (2020), Özcan (2015, 2022), Özdağ (2017), Özsoy ve Taylan (1998), Sebzecioğlu (2021), Sözer (1996), Ulaş (2002), Uluçay (2014), Uslu (1996, 2001) ile Uzun’un (2018) çalışmalarından yararlanılmıştır ve neden işlevli yapıların betimlenmesi bahsedilen çalışmalarla sınırlandırılmıştır.

Çalışmanın ikinci aşamasında ise *Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe* (Uzun, 2010a, 2010b, 2010c) eğitim setinin sonunda yer alan “Dil Bilgisi Açıklama” kısmı, kitaptaki yapıların işlevlerini açıkladığı ve hangi işlevle ele alındığını gösterdiği kısmı incelenmiştir. Bu çalışma kapsamında kitabın sadece “Dilbilgisi Destek” kısmı incelendiği için yapıların ünitelerdeki metinlerde hangi işlevleri üstlendikleri betimlenmemiştir. Yani neden işlevli yapıların ünitelerdeki metin ve etkinliklerde geçen işlevleri çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Verilerin Analizi

Çalışmada alanyazından “Türkçede neden işlevli yapılar nelerdir?” sorusuna cevap aranarak betimleme yapıldığı için çalışmada veriler betimsel analiz tekniği ile yürütülmüştür. Betimsel analiz

ile araştırmacılar “ne” sorusuna yanıt aramakta ve ulaşılan verileri önceden belirlenmiş temalara göre sınıflandırarak yorumlamaktadırlar (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu çalışmada da ulaşılan veriler “sözcüksel nedenleyiciler, bağlaç görevli neden işlevli yapılar, dilbilgisel yapılar” sınıflaması adı ile incelenmiştir. Sözcüksel nedenleyiciler sınıflamasında, alanyazında sözcüksel olarak belirtilen ve sözlükte madde başı olan sözcükler ele alınmıştır. Bağlaç görevli neden işlevli yapılar sınıflamasında bağlaç görevli yapıların “... + yapı” eş dizimli kullanımları incelenerek alt başlıklar oluşturulmuştur. Dilbilgisel yapılar sınıflamasında bağımlı biçimbirimler ele alınmıştır. Çünkü dillerin tipolojilerine göre farklı tür ve yapılar (zarf, edat, vb.) neden işaretleyicisi olabilmektedir. Bunun sonucunda çalışmada sözcük türü yerine bağımsız biçimbirim, bağımlı biçimbirim/yapı ifadesi kullanılmıştır. Çalışmanın devamında *Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe* (Uzun, 2010a, 2010b, 2010c) eğitim setinin arkasında yer alan Dilbilgisi Destek kısmı incelenerek yapının açıklamaları ve açıklamalardan sonra verilen örnek tümceleri incelenerek “neden”, “sebebe”, “sonuç” ifadesi geçen yapılar neden işlevli olarak çalışmaya alınmıştır. Açıklamada bu ifadeler bulunmasa da verilen örnek tümcelerde “Niçin?” veya “Neden?” sorularına cevap alınabilmesi durumunda yapılar neden işlevli olarak değerlendirilmiştir. *Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe* (Uzun, 2010a, 2010b, 2010c) eğitim setinde ise yapılar kitapta geçtiği hâliyle (örn.-(y)ErEk şeklinde) ve yapının açıklamasında geçen tümce temel alınarak incelendiği için sınıflama yapılmamıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz ile hazırlanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinde geçerlik ve güvenirlik zamana göre değişmezlik, bağımsız uzmanlar veya puanlayıcılar arasındaki uyum ve iç tutarlılığın sağlanması ile mümkündür (Baxter ve Jack, 2008; Miles ve Huberman, 1994; Patton, 1990; Sandelowski, 1986; aktaran Baltacı, 2019). Bu çalışmada zamana göre değişmezlik için alanyazından betimlenen veriler olduğu gibi bulgular kısmında sunulmuştur. Çalışma iki araştırmacı tarafından yürütülmüş ve alanyazından da desteklenerek “sözcüksel nedenleyiciler, bağlaç görevli neden işlevli yapılar ve dilbilgisel yapılar” başlıkları ve alanyazından elde edilen verilerin sınıflaması, iki araştırmacının da fikir birliği ile yapılmıştır. Çalışmada iç tutarlılığın sağlanması için de alanyazından oluşturulan çerçeve ile araştırmacıların sınıflaması karşılaştırılarak uyumlu olduğu görülmüştür.

Bulgular

Türkçede Neden İşlevli Yapılar

Çalışmada veriler, sözcüksel nedenleyiciler, bağlaç görevli neden işlevli yapılar şeklinde incelenmiştir. Sözcüksel nedenleyiciler sözlüklerde madde başı olabilen ve anlamlarında neden, sebebe, sonuç ifadeleri taşıyan bağımsız biçimbirimlerdir.

Tablo 2. Sözcüksel Nedenleyiciler

<i>Çalışma</i>	<i>Sözcüksel nedenleyiciler</i>
Uluçay (2014)	sebeup, neden, unsur, faktör, etmen, sebep olmak, neden olmak, sebebiyet vermek, sonucunu doğurmak, yol açmak, üretmek, yaratmak, oluşturmak, doğurmak, ortaya çıkar(t)mak, meydana getirmek, katkıda bulunmak / katkı yapmak, -DAn kaynaklanmak, -DAn ileri gelmek, (beraberinde) getirmek, tetiklemek, altında/temelinde/merkezinde olmak/yatmak, sorumlu(su)dur, sonucu, dolayısıyla, gereği
Özcan (2015)	âdet, bahane, gerek, hikmet, icap, inat, karşılık, köken, lazım, neden, niçin, sebep, gelmek, gerektirmek, gereksizleşmek, göstermek, istemek, âdet edinmek, âdet olmak, bahane bulmak, icabet etmek, ileri gelmek, sebep olmak, yol açmak, gayriihtiyarî, hürmeten, ihtiyaten, illa, lütfen, neden, nedense, niçin, niye, özellikle, tesadüfen, çaresiz, inadına, mahsus, ne, ister istemez, ne demeye, dolayısıyla, hasebiyle, kerli/kelli, mebni, mucibince, mukabil, ötürü, sebebiyle, sonra, üzere, üzerine, yüzünden, zaman
Ersen-Rasch ve Onası (2015)	amacıyla, şartıyla, maksadıyla, ötürü, nedeniyle, sebebiyle, yüzünden, nitekim
Uzun (2018)	nedeniyle, dolayısıyla, x'in nedeni
Korkmaz (2019)	dolayı, üzere (üzre), binaen, cihetle, hasebiyle
Benzer (2020)	amaç, üzere, niyet, istek, neden, sebep, niçin, saye, yüzünden, dolayısıyla, diye, etkisiyle, ötürü, sonuç, özetle, sonunda, kısaca, nihayet, karar, hüküm, netice, vuku bul-, velhasılkelam, sadede gelmek (deyim), çıktı (yatırımların çıktısını alacağız.) doğur- (nüfus artışı çarpık kentleşmeyi doğurdu
Oğuz Kabadayı (2023)	sayesinde, dolayısıyla, uğruna
Albayrak ve Şimşek (2023)	sebeup, neden olmak, etkilemek, ortaya çıkarmak, sağlamak, yaratmak, yol açmak, nedenini oluşturmak

Tablo incelendiğine sözlükte madde başı olan yapıların tümce içinde bağlaç görevi yoksa sözcüksel nedenleyici sınıfına dâhil edildiği görülmektedir. Bu yapılar çoğunlukla isim ve fiil soylu sözcüklerden oluşmaktadır. Ayrıca alanyazında yukarıdaki bağımsız biçimbirimlerin yanında fiil yapılarının ettirgenlik ekleri ile çekimlenmiş hâllerinin de yani dilde ettirgenliğin de neden işlevli olduğu belirtilmektedir (Özcan, 2015, 2022; Özdağ, 2017). Örneğin “öl-” fiilinin ettirgen formu olan “öldür-” fiili “ölmesine yol açmak” anlamıyla içsel olarak neden işlevini taşımaktadır. Sonuç olarak sözlüksel yapıların anlamsal olarak nedensellik taşımaları, sözcüksel yapıların iki önerme içeren karmaşık tümcelerde “-mAk, -mAsI, -İşI, -DIK” yapılarıyla eş dizimli kullanımları¹ da tümcede nedensellik işaretleyicisi olarak kabul edilmektedir.

İki tümceyi neden, zaman, sonuç, koşul, durum yönünden birbirine bağlayan birimler bağlaç görevli olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle bağlaç türü sözcüklerin yanında birden fazla bağımsız biçimbirimin veya bağımlı biçimbirimlerle bağımsız biçimbirimlerin eş dizimli kullanımlarıyla oluşan öbekler, yani yapılar bağlaç görevli olarak değerlendirilmektedir. Türkçede neden işlevli bağlaç görevli yapılar ise şöyledir:

¹ Korkmaz (2019) sözcüksel yapıların eş dizimli kullanımlarını “-mA+edat”, “-İş+edat”, “-DIK+edat” başlıklarıyla inceler ve örneğin “yüzünden” ile birlikte kullanımının “sebeup” bildirme işlevinde olduğunu açıklar. Ersen-Rasch ve Onası (2015) ise “-mAk üzere, -mAk maksadıyla” ve “-mAk amacı ile” yapılarını “amaç bildiren tümceler” başlığı altında inceler.

Tablo 3. Bağlaç Görevli Neden İşlevli Yapılar

<i>Çalışma</i>	<i>Bağlaç görevli yapılar</i>
Uslu (1996)	çünkü, bunun için, bu yüzden, bundan dolayı, bu nedenle
Uluçay (2014)	bu yüzden, bu nedenle, bu sebeple/bu sebepten
Ersen-Rasch ve Onası (2015)	ve, dA, yoksa, hâlbuki, meğer/meğerse/meğerki, oysa/oysaki, nitekim,
Özcan (2015)	ama, böylece, çünkü, dA, dolayısıyla, hâsılı, ki, madem (ki), meğer, nitekim, ve, ya, yoksa, zira, bak, bari, belli ki, binaenaleyh, böylelikle, değil mi ki, demek (ki), güya, hâsılı, öyle ki, sanki, velhasıl, zaten, beri, diye, işaret adılı+-DAn, işaret adılı+-A
Özdağ (2017)	çünkü, dA, ki, yoksa
Uzun (2018)	bunun için, bunun nedeni (sebebi), x sonucunda, bu/o nedenle (sebeple), bundan dolayı (ötürü), x'dAn dolayı (ötürü), bu/o yüzden, x yüzünden
Benzer (2020)	diye, çünkü, zira,
Oturakçı-Orbay (2020)	o nedenle, o sebeple, bu/şu/o sebeptendir ki, bunun/onun için, bunun/onun içindir ki, bu/şu/o yüzden, işte, bu yüzden ki, bu/şu/o açıdan, bu bakımdan, bu itibarla, bu münasebetle, bundan dolayı, bundan dolayıdır ki, bundan/ondan ötürü, bunun sonucu olarak (da), bunun sonucunda (da), sonuç itibarıyla, sonuç olarak, sonuçta, Allah vere de, böyle olunca (da), bakıyorum (da), bu demektir ki, bu/o takdirde, bu suretle, demek (ki), demek oluyor ki, nasılsa, o hâlde, öyleyse, tevekkeli değil, bittabi, doğal olarak, elbet, elbette (ki), hâliyle, pekâlâ, tabii, tabiatıyla, bilsen, demem o ki, diyeceğim, öyle ki, bu amaçla, bu maksatla, eğer/şayet, böyle bir durumda, bu durumda, bu koşullar/şartlar altında, buna dayanarak, bunun üzerine, aksi hâlde, aksi takdirde, sonra, bir nedeni de, neden/niçin dersen(iz), şundan dolayı

Bu çalışmalar dışında Korkmaz (2019), bağlaçlar başlığı altında “açıklama bildiren bağlayıcılar, sonuç bildiren bağlayıcılar ve sebep bildiren tümce bağlayıcıları” başlıkları altında 147 tane biçimbirim betimlemiştir. Betimlenen bağlaç görevli birimlere bakıldığında sayının fazla çıkma nedenlerinin arasında yapıların eş dizimli kullanımları göze çarpmaktadır. Bağlaç görevli birimlerde eş dizimli kullanımlara bakıldığında aşağıdaki tablo oluşturulabilmektedir.

Alanyazında Türkçenin dil tipolojisinden kaynaklı olarak edat (ilgeç), edat öbeği, zarf (ulaç), zarf öbeği, diğer ve ek başlıklarında neden işlevli yapılar incelenmiştir. Bu çalışmada dil tipolojileri düşünülerek bu sözcük türlerinin hepsi yapı ifadesi altında incelenmiştir.

Tablo 4. Neden İşlevli Dilbilgisel Yapılar

<i>Çalışma</i>	<i>Yapı</i>
Uslu (1996, 2001)	-DIĞI / -AcAĞI için, -DIĞInAn / -AcAĞIndAn dolayı, -DAn, -DIĞIndAn, -AcAĞIndAn, -mAsI / -İşI yüzünden / nedeniyle, -mAsIndAn dolayı, -IncA, -mAkIA, için, dolayı / ötürü, yüzden / yüzünden, için, -DAn
Özsoy ve Taylan (1998)	için, diye
Çotuksöken (2011)	-A, -DAn, -DIKÇA, -IncA,
Uluçay (2014)	ile, için, yüzünden, -dAn dolayı, -dAn ötürü, -DAn, -mAsI
Ersen-Rasch ve Onası (2015)	-IncA, -DAn, için, -DIĞI / -AcAĞI için, -DIĞIndAn, -AcAĞIndAn, -DIĞIndAn / -AcAĞIndAn ötürü / dolayı, -DIĞI / -AcAĞI takdirde, -mAk için, -mAk üzere, -mAk şartıyla, -mak maksadıyla, -mAk amacıyla, -mAsI için, -AcAk kadar / ki, -mAkIA,
Özcan (2015)	-DAn, -mAktAn, -mAdAn, -mAsIndAn, -İşIndAn, -AcAĞIndAn, -DIĞIndAn, -A, -mAyA, -mAsInA, -İşInA, -DIĞInA, -AcAĞInA, -DA, iyelik eki+ -DA, karşısIndA, -DIĞIndA, -cA, Eylemsiler, -An, -DIK, -AcAK, -ArAK, -DIKÇA, -IncA, -Ip, -Ip-All, -ken, -mAz, -sA, -mAll, mI, dolayı, göre, için, -mAsI için, -mAk için, -DIĞI / -AcAĞI için, ile, -mAsIyla, -mAk ile, kadar, karşı, -mAsIndAn / -DIĞIndAn ötürü
Özdağ (2017)	-A, -DIĞI / -AcAĞI için, -AcAĞIndAn, -DA, -DAn, -DIĞInA, -DIĞIndA, -DIĞIndAn, -DIKÇA, -DI+kişi eki+mI, -Inca, -Ip, -ArAK, -İşInA, -İşIndA, -İşIndAn, -ken, -IA, -mAdAn, -mAkIA, -mAktA, -mAyA, -mAk için, -r/Ar/mAz, -sA, için, diye, göre, yüzünden, -mAll
Uzun (2018)	-DIĞI için, -DIĞIndAn
Korkmaz (2019)	-A, -DAn, -IncA, -sA, -DIĞIndAn, -mAsIndAn, -mAktAn, -mAk için, -mAsI için, -İşIndAn, -DIĞI için,

Benzer (2020)	için, ile, -DIĞI için, -DAn, -A...-A, -DAn dolayı, -DIĞIndAn, -mAsIndAn, -mAktAn, -mAsI için
Sebzecioğlu (2021)	-(y)AcAğIndAn, -mAsI için, -mAk için, -mAktAn, -mAsI durumunda, -mAylA / -mA ile, -(mA)mAkIA / -(mA)mAk ile, -mAsI / -mAk koşuluyla, şartıyla, -DIĞI / -(y)AcAğI için, -DIĞIndAn, -DIĞInA / (y)AcAğInA göre, -DIĞI / -(y)AcAğI takdirde/sürece, -DIĞIyla kal-

Tablo 4'te farklı sözcük tür ve eklerinin ya tek başına kullanımları ya da diğer yapılarla birlikte kullanımları sonucu öbekleşerek neden işlevli olduğu görülmektedir.

Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe Öğretimi Eğitim Setinin İncelemesi

Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe (Uzun, 2010a, 2010b, 2010c) Eğitim Seti, temel (A1-A2), orta (B1) ve ileri (B2-C1) seviye olmak üzere üç kitaptan oluşmaktadır. Her kitapta 12 ünite bulunmaktadır ve her ünitenin altında üç alt başlık vardır. Eğitim setinde dilbilgisi anlatımları ünite içlerinde tablo şeklinde gösterilmiş ve tablo sonrası etkinliklerle konu anlatımı devam ettirilmiştir. Ayrıca eğitim setinde üniteler bittikten sonra "Dilbilgisi Desteği" başlığı ile dil bilgisi yapılarının açıklamaları yapılmıştır. Bu çalışmada neden işlevli yapılar incelendiği için eğitim setinde hangi yapıların neden işlevli kabul edildiğini görebilmek adına "Dilbilgisi Desteği" kısmındaki açıklamalar incelenmiştir.

A1-A2 seviyelerini kapsayan temel kitabında "-Ip / -mEdEn¹, -(y)ErEk, -(y)E...-(y)E, -mE (+iyelik) için / -mek için, -mEk üzere, çünkü; bu nedenle; bu yüzden"; B1 seviyesi olan orta kitabında "-Dik / -(y)EcEk + iyelik için, "-Dik / -(y)EcEk + -(n)dEn, -(n)dEn dolayı, dolayı, yüzünden, nedeniyle, diye"; B2 ve C1 seviyelerini kapsayan ileri kitabında "ki, öyle ki, madem ki, nasıl ki, demek ki, -mEkIE, -mEkIE beraber / birlikte, ad durum eklerinin yan işlevleri" yapılarında neden işlevinden bahsedilmektedir. Bu yapıların yanında B1 kitabında "ettirgen çatı" yapısının anlatımında tümceye veya eyleme "neden olma" anlamı kattığından bahsedilir.

Açıklama kısmında "neden", "sebebe" ve "sonuç" ifadeleri yer almayan yapıların açıklamaları ve örnek tümceleri ise aşağıda verilmiştir.

- "-IncA" yapısı için "ana tümceyi, eklendiği tümcedeki işin, hareketin, durumun, olayın vb.'nin gerçekleşmesine bağlı olarak hemen veya sonrasında ortaya çıkacak sonucu anlatması açısından sınırlar." açıklaması verilmiştir.

1) "Öğretmen sınıfa girince bütün öğrenciler sustu."

- "-sA" yapısıyla ilgili açıklamalar içinde "koşul kipi eki; ne, nasıl, öyle, o, gerek, yok gibi sözcüklere eklenerek tümceleri çeşitli anlam ilişkileri kurarak birbirine bağlayan kalıplaşmış bağlar türetmiştir." açıklaması verilmiştir.

2) "Çalışıyorsan ben gideyim."

3) "Hastaysan bugün okula gitme."

¹ Yapıların gösteriminde eğitim setindeki yazım şekli kullanılmıştır.

- Temel seviyede “-DAn önce” ve “-DAn sonra” yapıları “uzam ve süre gösteren belirteç öbeği oluşturur”; “-DIktAn sonra / -mAdAn önce” yapıları için “Eylemlerin zamanını ana eylemin zamanına göre sıralar.” açıklamaları verilmiştir.
- İleri seviye kitabında da “-mE / -(y)İş + iyelik -(n)dEn önce / sonra / itibaren” yapıları için “Seçilen ilgece göre konuşma anından öncesine veya sonrasına ait süre belirten yan tümceler kurar.” ifadesi yer almaktadır. İleri seviye de seçilen örnek tümce ise şöyledir:

4) “Yazının bulunuşundan önce tarihi olaylar kayıt altına alınamıyordu.”

Orta seviye kitabında “-DAn beri”, “-DIğIndAn beri”, “-DI...-AlI” yapıları için aynı açıklama tümcesi kullanılmış “eylemin belirli bir geçmişten bu yana veya belirli bir süre boyunca gerçekleşmekte olduğu”; “-DIğIndA”, “-DIğI zaman” yapılarının açıklaması “Eklendikleri tümcedeki işin, anı, dönemi veya süreyi gösterir ve ana tümceyi bu kavramlar çerçevesinde ‘aynı zamanda olma’ açısından niteler.” şeklinde verilmiştir. “-ken” yapısı için “şimdiki zaman ve geniş zaman çekimlerinde eklendiği tümceyi ana eylemin zamanı ve dönemi ile eşitler; geniş zaman çekimli eylemlerle paralel konumdaki kişilerin, nesnelerin farklı veya karşıt tutumlarını şimdiki zamanda anlatan yapılar kurmaya da uygundur; gelecek zaman çekimli eylemlerle birlikte kullanıldığında ana eylemin gerçekleşme anının daha önce olduğunu, genellikle de hemen önce olduğunu anlatır; gelecek zaman çekimli eylemlerle birlikte kullanıldığında, eylemin gerçekleşmesinden vaz geçildiğini, karar değiştirildiğini, bunun da genellikle son anda olduğunu anlatır; belirsiz geçmiş zaman çekimli eylemler birlikte kullanıldığında ana eylemlerin gerçekleşmesinin, diğer eylemlerin yanı sıra olduğunu anlatır.” ifadeleri kullanılmıştır. Açıklamalar altında verilen ve “Neden?” sorusuna cevap veren örnekler de aşağıda verilmiştir.

5) “Çalışmaya başladığımdan beri sabahları erken kalkıyorum.”

6) “Çalışmaya başladım başlayalı sabahları erken kalkıyorum.”

7) “Seni her gördüğümde mutlu oluyorum.”

8) “İlkbahar geldiği zaman çiçekler açar.”

9) “Lütfen ben ders çalışırken odama girme.”

- İleri seviye kitabında “-DIğI sürece” ve “-DIkÇA” yapılarında “Eklendiği eylemin yalnızca gerçekleşme süresine bağlı olma” açıklama ifadesi kullanılmıştır. Ancak yapıların örnek tümceleri şöyledir;

10) “Özür dilemedikçe onu affetmeyeceğim.”

11) “Kursa devam ettiğiniz sürece sosyal ve kültürel etkinliklerimizden ücretsiz yararlanabilirsiniz.”

- “-DIK / -AcAk+iyelik eki+-(n)E göre” yapısı “İçeriğe dayalı bakış açıları anlatan yan tümceler kurar.” şeklinde açıklanmaktadır. Yapı için verilen örnek tümceler,

12) Sınavdan iyi bir puan alamadığına göre yeterince hazırlanmamışsın demektir.

13) *Bugün de okula gelmediğine göre sanırım hasta.*

14) *Toplantıya Müdür Bey de katılacağına göre önemli konular konuşulacak.*

- “-DİK + iyelik eki takdirde / -mA + iyelik eki durumunda” yapıları için “Bu ulaçlar ana eylemin gerçekleşme koşulunu anlatan yan tümceler kurar.” ifadesi tespit edilmiştir.

15) *“Böyle davranmaya devam ettiğin takdirde / etmen durumunda seni cezalandırmak zorunda kalacağım.”*

- “-An” yapısının açıklamasında “Öznesel ortaç eki, adsoylu sözcükleri bir tümcesel anlatımla, bu tümcesel anlatımın öznesi olarak anlaşılacak biçimde nitelemek için kullanılır.” ifadesi yer alırken açıklama altında yer alan örnek şöyledir;

16) *“Eskimiş (olan) eşyaları yakında değiştireceğiz.”*

Tartışma

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde neden işlevli yapıların betimlenmeye çalışıldığı bu çalışmada öncelikle alanyazından neden işlevli yapıların neler olduğu tespit edilmiştir. Tespit edilen yapılar sözcüksel nedenleyiciler, bağlaç görevli neden işlevli yapılar ve bu iki sınıfa girmeyenler genel bir ifade olan yapılar olarak sınıflandırılmıştır.

Alanyazında sözcüksel nedenleyici olarak tespit edilen yapılar incelendiğinde araştırmacıların hem fikir olmadıkları görülmektedir. Sözcüksel nedenleyiciler sınıfına genel olarak isim ve fiil soylu, sözlükte anlamsal olarak “neden”, “sebebe”, “sonuç” kavramlarıyla ilişkili olanlar alınsa da bazı araştırmacılar sözlükte madde başı oluşturan edat ve zarf türü sözcükleri de sözcüksel nedenleyiciler sınıfına dâhil etmiştir. Bunun sonucunda araştırmacıların sınıflamasına göre neden ifade eden görevli sözcüklerin sınıflamasıyla ilgili sorun olduğu söylenebilir. Sözcüksel nedenleyiciler sınıfı için sözlükte anlamsal olarak “neden”, “sebebe”, “sonuç” kavramlarıyla ilişkili bütün madde başlarının neden işlevi üstlenebileceği ortaya çıkmaktadır. Bu da çalışmada tespit edilenden fazla sayıda sözcüksel nedenleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

Sözlükte madde başı olan bağlaç görevli neden işlevli yapılar ikinci sınıfı oluşturmaktadır. Bu yapıların sözcüksel nedenleyicilerden farkı iki önermeyi birleştirmeleridir. Bunun sonucunda edat veya zarf türü sözcüklerle oluşan öbek yapılar, iki önermeyi anlamsal olarak birbirine bağladıkları için bağlaç görevli olarak alanyazında ele alınmıştır. Bu nedenle “dolayısıyla”, “nitekim” ve “diye” yapıları hem sözcüksel nedenleyiciler hem de bağlaç görevli neden işlevli yapı olarak alanyazında değerlendirilmiştir. Neden işlevli bağlaç görevli yapıların biçimsel özellikleri incelendiğinde sözcüksel nedenleyiciler, neden işlevli edat ve zarfların gönderim ögeleri veya sözcüklerle eş dizimli kullanıldığı görülmektedir. Bu durum bağlaç görevli neden işlevli yapıların sayısını arttırmaktadır. Örneğin çalışmada tespit edilen “bu suretle” yapısı Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde yer almazken çalışmaya

dâhil edilen araştırmalarda yer almayan “bu haysiyetle” yapısı ile karşılaşılmıştır ki “bundan dolayı” anlamında olan zarf türü, sözlükte madde başı bağlaç görevli neden işlevli bir yapıdır. Bağlaç görevli neden işlevli yapılar biçimsel olarak incelendiğinde aşağıdaki sınıflandırma ortaya çıkmaktadır.

Tablo 5. Eş Dizimli Bağlaç Görevli Birimlerin Görünümleri

<i>Formül</i>	<i>Örnek</i>	
sözcük + sözcük (yapı) ¹	pekâlâ tevekkeli değil sonuç itibarıyla aksi hâlde aksi takdirde	Allah vere de doğal olarak sonuç olarak neden/niçin dersen(iz)
sözcük + ekli / eksiz / bağlaçlı (yapı)	madem (ki) bakıyorum da belli (ki) böylelikle demek ki öyle ki sanki elbette ki kaldı ki yoksa nasılsa bilsen	öyleyse tabiatıyla haliyle münasebetiyle vesilesiyle dolayısıyla böylece sonuçta diye diyeceğim demek derken
sözcük + mI + ki (yapı)	değil mi ki	
sözcük + gönderim ögesi + ki (yapı)	demem o ki	
gönderim ögesi + sözcük + ekli / bağlaçlı (yapı)	bu/o takdirde o hâlde bu durumda bu/şu/o yüzden bu/şu/o sebepten bu bakımdan bu/şu/o açıdan bu/o nedenle	bu/o sebeple bu suretle bu amaçla bu maksatla bu itibarla bu münasebetle böyle olunca (da)
gönderim ögesi + sözcük + ki / dA (yapı)	bu/şu/o sebeptendir ki bu yüzdendir ki	bu demektir ki bir nedeni de
gönderim ögesi + sözcük + sözcük (yapı)	bu koşullar/şartlar altında	
gönderim ögesi + sözcük + edat / bağlaçlı (yapı)	Bundan/şundan/ondan dolayı bunun/onun için bundan/ondan ötürü bunun üzerine	buna dayanarak bundan dolaydır ki bunun/onun içindir ki bunun onucunda (da)
gönderim ögesi + sözcük + sözcük + dA (yapı)	bunun sonucu olarak (da)	

“pekâlâ” bağlacı “pek” ve “âlâ” sözcüklerinin eş dizimli kullanımıyla ortaya çıkan birleşik bir sözcükken “sonuç itibarıyla” bağlacı iki sözcüğün eş dizimli kullanımıyla ortaya çıkmaktadır. “tevekkeli değil” bağlacı bir sözcük ile olumsuzluk ifade eden “değil” bağımsız biçimbiriminin eş dizimli kullanımıyla ortaya çıkmıştır. “aksi hâlde, aksi takdirde” ve “Allah vere de” bağlaçları ise iki sözcükten sonra “dA” bağımlı biçimbirim/yapısının eş dizimli kullanımıyla ortaya çıkmıştır. “doğal olarak” ve “sonuç olarak” bağlaçlarında “sözcük + olarak (ol- bağımsız biçimbirimiyle -ArAk bağımlı

¹ İsim ve fiil soylu yapılar da sözcük olarak kabul edilmiştir.

biçimbirim)" eş dizimli kullanımı vardır. "ol-" fiilinin de "-ArAk" yapısıyla eş dizimli kullanımı sonucunda "sözcük + sözcük + yapı/bağımlı biçimbirim" kullanımı görülmektedir. Bu kullanımın son örneği "neden/niçin dersen(iz)" yapısıdır. Bir soru sözcüğü olan "neden" veya "niçin" ile "de-r+i-se-n(iz)" de- fiilinin zaman, i- yardımcı fiili, -se dilek kipi ve kişi çekimi ile kullanımıyla oluşmaktadır ve tümce formunda, kalıp hâliyle de bağlaç görevli yapıdır.

"sözcük + ekli / eksiz / bağlaçlı (yapı)" biçiminde gösterilebilen bağlaç görevli yapıların çoğunluğunun "madem ki, belli ki, demek ki, öyle ki, sanki, elbette ki" bağlaçlarında olduğu gibi "sözcük + ki" şeklinde gösterilebilir. "yoksa, nasılsa, öyleyse ve bilsen" örnekleri incelendiğinde "sözcük+-sA" formülü çıkarılabilir. "bilsen" bağlacında diğerlerinden farklı olarak kişi ekinin de olması fiille eş dizimli kullanımın bir sonucudur. "tabiatıyla ve hâliyle" bağlaçlarında "sözcük + ile" kullanımı göze çarpmaktadır. Çalışmada "sözcük + mI + ki" ve "sözcük + gönderim ögesi + ki" sınıflandırması yapılsa da ana başlık olarak "ki'li" bağlaçlar sınıflaması olarak düşünüldüğünde "değil mi ki" ve "demem o ki" bağlaçları da üst bir sınıfa dâhil olmaktadır.

Bağlaç görevli yapılarda "bu, şu ve o" gönderim ögelerinin sık kullanıldığı sınıflandırmalarda görülmektedir. "bu, şu ve o" gönderim ögeleri ya yalın hâlde ya da "-(n)In" yapısıyla yani "bunun, şunun ve onun" şekilleriyle bağlaç görevli birimler oluşturmaktadır. Gönderim ögeleri ile eş dizimli kullanılan sözcükler de "-DA", "-DAn", "-lA" yapılarını üstlerine almaktadırlar. "Gönderim ögesi + sözcük + ekli / bağlaçlı (yapı)" sınıflamasında gönderim ögeleri yalın hâldedir ve eş dizimli kullandıkları sözcükler "-DA", "-DAn" ve "lA" eklerini almışlardır. Bu sınıflamada "böyle olunca (da)" yapısı "ol-" fiilinin "-IncA" yapısıyla çekimlenmesi ve "dA" bağlacıyla birlikte kullanılması sonucu diğerlerinden ayrılmaktadır. Bu sınıflamadan sonra gelen "gönderim ögesi + sözcük + ki / dA (yapı)" sınıflamasında bağlaç görevli yapılar "-Dİr ki" yapılarını da alarak hem işlevi hem anlamı pekiştirmektedirler. Bu sınıflama da pekiştirme yapısı almayan "bir nedeni de" yapısında "bir" gönderim ögesi olduğu için ve "dA" yapısıyla birlikte kullanımı nedeniyle sınıflamaya dâhil edilmiştir. Gönderme ögesi ile iki sözcüğün birlikte kullanıldığı "bu koşullar/şartlar altında" yapısında "koşul/koşullar" sözcüğünün tekil veya çoğul olmasına göre ek alıp alması işlevi değiştirmemektedir. "bu/şu/o + sözcük + altında" olarak düşünüldüğünde öbek içindeki sözcüğünün de çalışmada örneği olmasa da "bu fikirler ışığında" öbeğinde olduğu gibi farklı sözcüklerle yer değiştirme ihtimali düşünülerek "gönderim ögesi + sözcük + sözcük" sınıflaması oluşturulmuştur. Gönderim ögelerinin "dolayı/ötürü", "için" sonucu" sözcükleriyle eş dizimli kullanımlarıyla oluşturulan öbeklerde gönderim ögelerinin üstlerine ya "-(n)In" ya da "-DAn" yapılarını almaktadırlar. Bu durumda da "bundan dolayı" veya bunun için" gibi "gönderim ögesi + sözcük + edat / bağlaçlı" veya bu bağlaç görevli yapıların pekiştirilmiş hâli olan "bundan dolayıdır ki" de aynı sınıfta değerlendirilmiştir. Gönderim ögesinin bir yapı ve iki sözcük ile eş dizimli kullanımına örnek

olarak da “bunun sonucu olarak da” bağlacı vardır. Bağlaç görevli birimlerden olan “sonucu olarak” yapısının gönderim ögesi ile kullanımı bu durumu ortaya çıkarmıştır.

Alanyazında bağlaç görevli neden işlevli yapılar ana dili açısından biçimsel olarak detaylandırılabilir. Ancak yabancı dil olarak Türkçe öğretimi açısından bu yapıların biçimsel özelliklerinden çok kullanım sıklıkları araştırılmalıdır. “bu haysiyetle” ve “tevekkeli değil” gibi bağlaç görevli yapıların günlük kullanımlarının az olduğu düşünülmektedir. Kullanım sıklıkları az olan yapıların yabancılara Türkçe öğretim sürecinde ne kadar ve hangi seviyede yer alacağı detaylı araştırılmalıdır. Bu yapılar Türkçe öğrencilerinin kaynak dillerinde bulunmaya bilir, bu nedenle hedef dil öğretim sürecinde kafa karıştırıcı olabilir.

Sözcüksel ve bağlaç görevli neden işlevli yapılar sınıfına dâhil edilemeyenler “dilbilgisel yapı” başlığı altında incelenmiştir. Alanyazında “*edat, zarf, ek ve diğer*” başlıklarında tespit edilenler bu sınıfta incelenmiştir. Bu sınıfta ekler ve öbekleşmiş ekler göze çarpmaktadır. Türkçenin karmaşık tümcelerde isim fiil, sıfat fiil eklerini kullanması sonucunda edat ve zarf türündeki nedenleyiciler alanyazında öbek yapı olarak ele alınmıştır. “için” ve “dolayı” yapıları ve bu yapılarla eş dizimli kullanılan yapılar alanyazında aslî neden işlevli olarak geçmektedir. Ancak incelenen çalışmalarda aşağıdaki yapıların da neden ilişkisini yüzey yapıda belirginleştirdiği betimlenmiştir.

“-A”, “-DA”, “-DAn” yapılarının, ikincil işlev olarak neden işlevi taşıdıkları ve “-mA”, “-mAsI”, “-DIK” ve “-AcAk” yapılarıyla eş dizimli kullanımlarında nedensellik işlevinin devam etmekte olduğu belirtilmektedir (Benzer, 2020; Çotuksöken, 2011; Korkmaz, 2019; Özcan, 2015; Özdağ, 2017; Özsoy ve Taylan, 1998; Sebzecioğlu, 2021; Uluçay, 2014; Uslu, 1996).

“-IA” yapısı “ile” yapısının sözcüklerle bitişik yazım şeklidir ve yapı hakkında Korkmaz (2019, s. 326), “iki çeşit ögeyi birbirine bağlama görevi yüklenir ve genellikle ‘ve’ bağlacının yerini tutar ve +IA eki, çeşitli anlam ve işlev nicelikleri taşıyan tarz zarfları yapar.” açıklaması yaparak neden işlevli olduğunu gösterir. Bu durum alanda farklı çalışmalarla da desteklenmektedir (Benzer, 2020; Özcan, 2015; Özdağ, 2017; Uluçay, 2014). “ile” yapısı “-mA” ve “-mAsI” yapılarıyla kullanımlarının neden işlevli olduğu da alanda belirtilmektedir (Çotuksöken, 2011; Korkmaz, 2019; Sebzecioğlu, 2021).

“-IncA” yapısı için alan yazında “başlıca görevi zaman bildirmektir” (Korkmaz, 2019, s. 858) ifadesinin yanında “yantümceyi temel tümceye neden ilgisiyle (-dığı için) bağlar” (Çotuksöken, 2011, s. 84-85); “... Ayrıca, -IncA için yan tümcede, ana tümcede bildirilen olayın nedeni olan bir durum gerekmektedir” (Ersen-Rasch ve Onası, 2015, s. 342); “bazı kullanılışlarında “-DIkAn sonra” anlamı veren bir işlev yüklenir ve asıl fiilde de kendisine bağlı olumsuz bir sonuç ortaya çıkar” (Korkmaz, 2019, s. 859) açıklamaları bulunmaktadır. Hatta Korkmaz (2019) olumsuzluk eki ile birlikte kullanılan “-IncA” eki için “bazen zamandan çok, “-DIğI için-” anlamıyla sebep bildiren bir işlev yüklenir.” demektedir.

“-ken” yapısını da asli olarak zaman işlevli olarak anlatılmaktadır (Çotuksöken, 2011; Korkmaz, 2019; Sebzecioğlu, 2016) ama Sözer (1996) “Türkçe Tümcelerde Zaman, Nasıllık ve Neden İlişkileri Açısından ‘iken’ Biçimi” başlıklı çalışmasında inceler ve “zaman, koşul, karşıtlık, nasıllık, gereklik ve sebep” işlevlerinden bahseder. Özcan (2015) ve Özdağ (2017) metin incelemesi yaparak neden işlevli yapıları işaretledikleri çalışmalarında “-ken” yapısını “Niçin?” sorusuna cevap verdiği için neden işlevli olarak almışlardır.

“-DİKÇA” yapısı “-DİĞİ zaman, -DİĞİ sürece” anlamlarında (Çotuksöken, 2011; Korkmaz, 2019) yani asli olarak zaman işlevli olarak kullanılmaktadır (Çetintaş-Yıldırım, 2009). Ancak Çetintaş-Yıldırım’ın (2009) çalışmasındaki anket sonucunda neden ifade ettiği de ortaya konmuştur. Bu durum Özcan (2015) ve Özdağ (2017) tarafından da desteklenmektedir.

“-A ... -A” yapısı için Çotuksöken (2011), “-A” yapısını içerdiğini ve dizim kurucu ek olarak tümcelerde durum ifade ettiğini söyler ki “-A” yapısı neden işlevini yapıda da sürdürmektedir. Korkmaz (2019), aynı şeklin tekrarlamasıyla oluştuğunu ve bazen neden işlevli olduğunu belirtir.

“-ArAk” yapısı tümcelere “-mAk suretiyle” (Çotuksöken, 2011; Korkmaz, 2019) ve “bu şekilde” (Ersen-Rasch ve Onası, 2015) anlamları kattığı için neden ilişkisi barındırmaktadır (Özcan, 2015; Özdağ, 2017).

“-Ip” yapısı “-ArAk” ile eş değer (Korkmaz, 2019) görülmekle birlikte ardışık olayları birbiriyle ilişkilendirir ve birbiri ile bütünler şekilde yapıldığını gösterir (Çotuksöken, 2011, Ersen-Rasch ve Onası, 2015); “ve” ile aynı anlamda ve işlevdedir (Ersen-Rasch ve Onası, 2015; Sebzecioğlu, 2016). “-Ip” yapısı ile ilgili bu açıklamalarda zaman işlevi öne çıksa da ardışık tümceleri ilişkilendirirken neden işlevi oluşturabileceği yorumu da çıkmaktadır ki Özcan (2015) ve Özdağ (2017) yapıyı neden işlevli olarak değerlendirmiştir.

Alanda koşul ilişkisi kuran “-sA” ve “-DİĞİ takdirde/sürece” yapılarının neden işlevli oldukları bilgisi mevcuttur (Korkmaz, 2019; Özcan, 2015, 2022; Özdağ, 2017). Oturakçı-Orbay (2020) bağlaç görevli yapıları incelediği çalışmasında “eğer ve keşke” ifadelerini “Koşullu Nedenleyiciler” ana başlığı altında “Birinci önermenin koşullu bir neden içeriği taşıdığını gösterenler” alt başlığında inceler. Karaca (2013), “-sA” yapısını incelerken tümceye kattığı analarda “asıl yargının sebebin şart ifadesiyle bildirir” der. “-DİĞİ takdirde/sürece” yapıları da tümcede koşul anlamı aktarmaktadır (Ersen-Rasch ve Onası, 2015). Sebzecioğlu (2021), yapıyı sınıflandırırken “kaçınılmaz koşullu gerçekleşim” ifadesini kullanır. Bu ifadeye dayanarak bir gerçekleşimin “neden ve sonuç” gerektirdiği düşüncesiyle yapı neden işlevi taşımaktadır sonucuna varılır.

“-A göre” yapısı “oranlama, görelilik, uygunluk, ölçüt” (Çotuksöken, 2011) işlevlerinin yanında tümcelere neden anlamı da katar (Çotuksöken, 2011; Korkmaz, 2019; Özcan, 2015; Özdağ, 2017; Sebzecioğlu, 2021; Uslu, 2001).

“mI” yapısı tümcelere soru anlamı yanında neden işlevi taşıyabilmektedir (Özcan, 2015) ayrıca “değil mi ki” (Özcan, 2015), ve “-DI kişi eki mI” (Özdağ, 2017) öbeklerinde eş dizimli kullanımla nedensellik ilişkisinin oluşmasını sağlamaktadır.

Neden ilişkisi metin içinde “Niçin?” sorusuna cevap veren yapılar olarak tanımlandığında yüzey yapıda karmaşık tümce formunda olan iki önerme arasında neden ilişkisinin sıfat fiil eklerinin de neden işlevi üstlenebileceği Özcan’ın (2015, 2022) çalışmasında belirtilmiştir. Özcan (2022) “Türkiye Türkçesinde, özne niteleyicisi -(y)An eki, ortaç ekleri içinde nedensellik ilişkili tümceleri birleştirmekte diğer ortaç eklerine oranla daha çok kullanılmaktadır.” ifadesiyle “-An” yapısının nedenselliğine vurgu yapar. Hatta Erkuş’un (2015, s. 37) “Pekiştirilen davranışın sıklığı artar.” örneğine yer vererek tümcedeki nedenselliği “davranışın sıklığının artmasının nedeni pekiştirmedir” diye açıklar (aktaran Özcan, 2022).

Çalışmanın birinci aşamasında alanyazından neden işlevli yapılar tespit edilmiştir. İkinci aşamasında da *Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe* (Uzun, 2010a, 2010b, 2010c) eğitim seti incelenmiş ve eğitim setindeki dilbilgisi açıklamaları incelenmiştir. Eğitim seti üç kitap ve beş seviyeden oluştuğu için neden işlevli yapılar farklı seviyelerde verilmiştir. Yapıların farklı seviyelerde verilmesi yabancı dil eğitiminde basitten zora, sık kullanılanlardan az kullanılabileceklerine doğru anlatım gerçekleşmesinden kaynaklanmaktadır.

Sözcüksel nedenleyicilerle ilgili eğitim setinde metinler incelenmediği için bir tespit yapılamamaktadır. Bağlaç görevli neden işlevli yapılarla ilgili olarak eğitim setinde “*çünkü, bu nedenle, bu yüzden, ki, madem ki, nasıl ki, demek ki*” yapıları verilmektedir. “ki” bağlacı açıklandığı için alanyazında bahsedilen ve “... + ki” eş diziminde olan bağlaçların neden işlevinin çıkarılabileceği düşünülebilir.

Eğitim setinde dilbilgisi açıklamalarında “neden”, sebep” ve “sonuç” ifadeleri açıkça yer alan “-İp, -mAdAn, -ArAk, -A...-A, -DAn dolayı, -mAk için, -mAsI için, -mAk üzere, -DIğI için, -AcAğI için, -DIğIndAn, -DAn dolayı, -mAklA, -mAklA birlikte / beraber, ad durum eklerinin yan işlevleri” yapılarının neden işlevli olmaları alanyazınla paraleldir. Bu yapılardan yola çıkarak “-DAn dolayı” yapısının gönderim öğeleri ile eş dizimli kullanımıyla ortaya çıkan bağlaç görevli yapının neden işlevinin tahmin edilebileceği düşünülebilir.

Eğitim setindeki açıklamalarda açıkça neden işlevli olduğu belirtilmese de “-IncA” yapısının açıklamasında bir olayın hemen ardından çıkacak sonucu ifade ettiği belirtildiği ve 1. örnekte “öğrencilerin susma sebebi öğretmenin sınıfa girmesi” durumuna bağlandığı için tümcede sebep-sonuç ilişkisi kurulmaktadır.

“-sA” yapısının açıklamasında açıkça neden ifadesi yer almaz ancak “çeşitli anlam ilişkileri kurar” ifadesinden, ikinci örnekte gitme eyleminin sebebi çalışma eylemine ve üçüncü örnekte okula gitmeme eyleminin sebebi de hasta olma durumuna bağlanarak neden ilişkisi kurulmuştur.

“-DAn önce X sonra”, “-DIktAn sonra”, “-mAdAn önce”, “-mAsIndAn önce / sonra / itibaren”, “-DAn beri”, “-DIğInDAn beri”, “-DI... -AlI”, “-DIğIndA”, “-DIğİ zaman”, “-ken”, “-DIğİ sürece” ve “-DIkçA” yapılarının açıklamalarında zaman işlevli oldukları görülmektedir. Ancak yukarıdaki “açıklamalar” altında verilen örneklerde sebep-sonuç ilişkisi görülmektedir. 4. örnekte tarihi olayların kayıt altına alınamama sebebi, yazının bulunmamış olmasıdır. 5. ve 6. örnekte erken kalkma eyleminin sebebi işe başlama eylemine; 7. örnekte mutlu olma eyleminin sebebi seni görme eylemine; 8. örnekte çiçeklerin açma sebebi ilkbaharın gelmesine; 9. örnekte odaya girmeme ricasının sebebi ders çalışma eylemine bağlanmaktadır. 10. örnekte onu affetmeme sebebi özür dilememesi eylemine ve süresine bağlanmaktadır. 11. örnekte kültürel etkinliklerden ücretsiz yararlanabilmek için kursa devam edilmelidir. 11. örnekte koşul işlevi baskın olduğu için neden işlevi açık değildir. Ancak tümce içindeki “-mAk için” yapısı neden ilişkisini işaretlemektedir. Bu durumda zaman yapıları neden ilişkisi işaretleyebilmektedir ki bu durum Özcan’ın (2022) nedensellik tanımındaki zaman dizisi kavramıyla da uyumludur.

Eğitim setinde görüş bildirdiği ifade edilen “-A göre” ve “-DIğInA göre” yapısı için verilen örnek tümcelerde çıkarım yolu ile neden işlevine ulaşılmaktadır. 12. örnekte iyi puan alamama durumu yeterince hazırlanmamasına; 13. örnekte hasta olma çıkarımı okula gelmeme durumuna; toplantıda önemli konuların konuşulacağı tahmini toplantıya Müdür Bey’in katılması durumuna bağlanmaktadır. Bu bağlantılar tümcelerde neden ilişkisinin yüzey yapıda değil önerme boyutunda olduğunu göstermektedir. Önerme boyutunda neden ilişkisinin kurulduğunu gösteren bir başka durum da “-An” yapısıdır. Eğitim seti “-An” yapısını özne işaretleyen dilbilgisel yapı olarak ele almasına rağmen 16. örnekte eşyaların değişme nedeni ya da hangi eşyaların değişeceği eskime durumuna bağlanmaktadır. Türkçede “-An” yapısı iki önermeyi birbirine bağlayarak karmaşık tümce yapma görevindedir. Önerme düzeyinde neden ilişkisinde olan tümcelerin karmaşık tümce olarak yüzey yapıda görünimleri farklılaşabilmektedir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde amaç, öğrencinin dili kullanmasını sağlamak olduğu için yapılarla ilgili eğitim setlerinde veya sınıf içindeki açıklamalarına dikkat edilmelidir. Bir yapının az kullanılan işlevleri eğitimde ya hiç yer almaması ya da ileri seviye ve akademik seviyede verilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Hem yabancı dil olarak Türkçe öğretimi hem ana dili olarak Türkçe öğretiminde neden işlevli yapılar ele alındığında yapıların metinlerdeki tutarlılık ve bağdaşıklıkla ilişkili olduğu görülmektedir. İnsanlar dış dünyayı ve dış dünya ile ilgili düşüncelerini dile getirirken kurdukları tümcelerde

“zaman”, “neden”, “benzetme” gibi ilişkiler kurarlar. Bu nedenle de insan beyni arka arkaya anlatılan olgu ve olayları birbirine anlamsal olarak bağlama eğilimindedir. Dil yapıları da ardışık tümcelerdeki anlam ilişkilerini belirginleştirerek iletişim sürecinde oluşabilecek aksaklıkları en aza indirmektedir. Bunun sonucunda bu çalışmada yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde neden işlevli yapılar alanyazından betimlenerek *Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe* (Uzun, 2010a, 2010b, 2010c) eğitim seti, alanyazından oluşturulan çerçevede incelenmiştir.

Alanyazında neden işlevli olarak geçen yapılar ile *Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe* (Uzun, 2010a, 2010b, 2010c) eğitim seti karşılaştırıldığında paralellik görülmektedir. Bir dildeki bütün yapıları ders kitabına yerleştirmenin mümkün olmaması nedeniyle eğitim setinde verilen bilgilerin yeterli olduğu düşünülmektedir. Ancak alanyazında yapıların, özellikle zaman işlevli yapıların, birden fazla işlevi olduğu tespit edilmesine rağmen eğitim setinde zaman yapılarının neden işlevleri açıkça verilmemiştir. Bu durumda yabancı dil öğrencisi, kaynak dilbilgisini kullanarak tümcelerdeki veya metin içindeki yapıların işlevlerini tahmin etmeye çalışsa da diller arasındaki tipolojik farklar nedeniyle başarısız olacaktır. Sonuç olarak eğitim setinde yapıların tespit edilen bütün işlevleri açıkça verilmelidir ki yabancı dil öğrencisi hem anlama hem üretme becerilerinde başarılı olsun.

Yabancı dil eğitimlerinde yapılar basitten zora ve karmaşığa doğru anlatılmaktadır. Eğitim setinde yapıların seviyeleri ile ilgili bir araştırma yapılamadığı için yapıların seviyelendirilmesi ile ilgili bir tespit yapılamamıştır. Ancak neden işlevli yapıların orta seviyede verilmesi gerektiği Çerçeve Metin’deki seviye belirleyicileri ile açıklanmıştır. *Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe* (Uzun, 2010a, 2010b, 2010c) eğitim setinde B1 düzeyi orta seviye olarak ele alındığı için işlevli yapıların B1 kitabında açıklandığı görülmektedir. Bunun yanında ileri seviye yani B2 ve C1 düzeylerini içeren kitapta da neden işlevli yapıların açıklandığı tespit edilmiştir. İleri seviye kitabında açıklanan neden işlevli yapıların, özellikle ad durum eklerinin yan işlevlerinin, B1 düzeyinde verilmesi Çerçeve Metin’deki seviye belirleyicilerine göre daha uygun olacaktır.

Çalışma çerçevesinde dikkat çeken bir diğer durum da “-DIğIndAn beri” ve “-DI...-All” yapıları için eğitim setinde aynı açıklama tümcesinin kullanılmış olmasıdır. Bu durum yabancı dil öğrencisi için kafa karıştırıcıdır. Öğrenci hedef dilde yapıların işlev bilgisine sahip olduğu için anlama becerilerinde sorun yaşamasa dahi üretme becerilerinde hangi yapıyı kullanacağı konusunda tereddüt edebilir. Bu noktada aynı işlevdeki yapıların kullanım sıklıkları ve kullanım biçimleri araştırılarak eğitim sürecine aktarılmalıdır.

Hem ana dili hem yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde neden işlevli yapılar bağdaşıklık ve tutarlılık açısından önemlidir. Öğrenci hem okuduğu veya dinlediği metni anlamlandırma hem de yazılı veya sözlü metin üretiminde sözcükler kadar dilbilgisel yapıları ve işlevlerini de kullanmaktadır. Bu durumda dil eğitiminde Bloom taksonomisindeki analiz, sentez, çıkarım ve

değerlendirme basamaklarına çıkabilmek için yüzey yapıda farklı türde yapılarla ortaya çıkan neden işlevinin hem anlama hem de üretme becerilerinde kullanılabilmesi gerekmektedir. Hem ders kitabı yazarlarının hem de ölçme değerlendirme uzmanlarının çalışmalarında neden işlevli yapılara dikkat ederek metinler ve metin altı etkinlikler, sorular hazırlaması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Albayrak, F. & Şimşek, T. (2023). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde nedensellik işaretleyicilerinin sözdizimindeki görünüşleri. *Türkçe Uygulamalı Dilbilim Dergisi*, 1(1), 26-58.
- Aslan, E. (2023). Türkçede neden ulaçları: -(y)AcAğI için ve -(y)AcAğIndAn. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 12(4), 1623-1643. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3082252> sayfasından erişilmiştir.
- Avrupa Konseyi. (2021). *Diller için Avrupa ortak öneriler çerçevesi: öğrenim, öğretim ve değerlendirme* (MEB Çeviri Komisyonu, Çev.), Millî Eğitim Bakanlığı. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/04144518_CEFR_TR.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/898942> sayfasından erişilmiştir.
- Benzer, A. (2020). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde işlevsel dil bilgisi*. PegemA Akademi
- Berg, B. L. & Lune, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (A. Arı, Çev. Ed.). Eğitim.
- Çeçen, M. A. & Çiftçi, Ö. (2007). İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından değerlendirilmesi. *Millî Eğitim*, 35(173), 39-49.
- Çetintaş-Yıldırım, F. (2009). Türkçede zaman-tarz-neden-sonuç ilişkilerinin ulaç ekleriyle belirginleştirilmesi: sıklık yüzdeleri ve uzman uyumlarına dayalı anket sonuçları. *Dil Dergisi*(146), 25-39. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/780172> sayfasından erişilmiştir.
- Çiftçi, Ö., Çeçen, M. A., & Melanlıoğlu, D. (2007). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(22), 206-219. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/69981> sayfasından erişilmiştir.
- Çotuksöken, Y. (2011). *Yapı ve işlevlerine göre Türkiye Türkçesi'nin ekleri*. Papatya.
- Demirel, Ö. & Kiroğlu, K. (2006). *Konu alanı ders kitabı incelemesi* (2. b.). PegemA.
- Ercan, G. S. (2008). *Türkçe tarih ders kitaplarında nedenselliğin kurgulanması* (Doktora Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Ersen-Rasch, M. & Onası, E. (2015). *Yabancı dil olarak Türkçe dilbilgisi*. Papatya.

- Gencan, T. N. (1971). *Dilbilgisi* (2. b.). Türk Dil Kurumu.
- Glesne, C. (2015). *Nitel araştırmaya giriş* (A. Ersoy & P. Yalçınoglu, Çev. Ed., 5. b.). Anı.
- Kandemir, S. (2023). *How are maternal and paternal causal language inputs associated with children's causal language production and counterfactual thinking?* (Yüksek Lisans Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Karaca, H. (2013). *Türkiye Türkçesinde eklerin işlevleri* (Doktora Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Kıran, Z. & Eziler-Kıran A. (2000). *Dilbilime giriş*. Seçkin.
- Korkmaz, Z. (2019). *Türkiye Türkçesi grameri şekil bilgisi*. Türk Dil Kurumu.
- Maden, S. (2021). Türkçe ders kitapları ile ilgili lisansüstü tezlerin eğilimleri: Bir içerik analizi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 6(1), 30-45. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1548973> sayfasından erişilmiştir.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev. Ed.). Nobel.
- MEB. (2017). *Yabancı diller Türkçe A1 seviyesi kurs programı*. https://ookgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_01/05115713_YabancY_Diller_YabancY_Diller_Turkce_A1_Seviyesi.pdf sayfasından erişilmiştir.
- MEB Talim Terbiye Kurulu. (2023). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi çevrim içi kurs programı*. https://ookgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_05/31163452_YabancY_Dil_Olarak_Turkce_OYretimi_Cevrim_Yci_Kurs_ProgramY.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Nalbant, M. V. (2012). *üçün ve için edatları üzerine yeni bir değerlendirme*. *Türkoloji Dergisi*, 19(2), 87-94. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/648551> sayfasından erişilmiştir.
- Oğuz-Kabadayı, C. (2023). Sözcüksel nedensellik işaretleyicilerinin söz dizimi açısından incelenmesi (Ayşe Kulin romanları örnekleminde). *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(1), 193-212. <https://doi.org/10.34083/akaded.1265863>
- Oturakçı-Orbay, N. (2020). *Türkiye Türkçesinde bağlaç işlevli birimler*. Akademisyen.
- Özcan, B. (2015). *Haldun Taner'in öykülerinde nedenleme* (Yüksek Lisans Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Özcan, B. (2022). *Eski Anadolu Türkçesinde nedensellik* (Doktora Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Özdağ, Y. K. (2017). *Yusuf Atılğan'ın Aylak Adam adlı romanında neden sonuç ilişkisi* (Yüksek Lisans Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Özkan, U. B. (2021). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi*. PegemA Akademi.

- Özsoy, A. S. & Taylan, E. E. (1998). Türkçede neden gösteren ilgeç yantümceleri. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 9, 116-125. <http://dad.boun.edu.tr/en/download/article-file/274183> sayfasından erişilmiştir.
- Passerat, D. Ö. & Beştaş, G. (2014). Gazete söyleminde gerekçelendirme. *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(02), 169-184. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/87032> sayfasından erişilmiştir.
- Sebzecioğlu, T. (2021). *Dilbilim kavramlarıyla Türkçe dilbilgisi*. Kesit.
- Sözer, Z. (1996). *Türkçe tümcelerde zaman, nasıllık ve neden ilişkileri açısından "iken" biçimi* (Yüksek Lisans Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Şen, Ü. (2016). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde ihmal edilmiş iki program: 1986 ve 2000 programları. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(4), 545-558. <https://www.anadiliegitimi.com/en/download/article-file/233992> sayfasından erişilmiştir.
- Tay, B., Kurnaz, Ş. & Taşdemir, M. (2010). Sosyal bilgiler öğretimi kapsamında ilköğretim öğrencilerinde nedensellik kavramının gelişimi. *İlköğretim Online*, 9(1), 241-255. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/90806> sayfasından erişilmiştir.
- TDK. (t.y.). *Neden*. Türkçe sözlük. <https://sozluk.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Tulum, M. (1994). Orhon Yazıtlarında birleşik tümceler ve baş tümce ile yardımcı tümce ilişkileri. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 38(1990), 193-205. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/678932> sayfasından erişilmiştir.
- Ulaş, F. (2002). *Syntacti and semantic analysis of postpositional purpose and reason clauses in Turkish* (Yüksek Lisans Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Uluçay, Ç. (2014). *A rotten apple spoils the barrel: cause markers employed by native speakers of Turkish when writing cause paragraphs in English and Turkish* (Yüksek Lisans Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Uslu, Z. (1996). *Almanca ve Türkçe önermelerde nedensellik işlevi* (Doktora Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Uslu, Z. (2001). Türkçede neden bildirme işlevi: 'için' ilgeci ve '-dAn' eki. Ö. Demircan & A. Erözden (Ed.) 15. *Dilbilim Kurultayı: Bildiriler içinde* (s. 123-129). Yıldız Teknik Üniversitesi Vakfı.
- Uzun, G. L. (2018). Neden bağlayıcılarının öznellik ile ilişkisi: Türkçe yazılı derlem tabanlı bir tartışma. Y. Aksan & M. Aksan (Ed.), *Türkçede yapı ve işlev-Şükriye Ruhi armağanı içinde* (s. 145-170). BilgeSu.
- Uzun, N. E. (Ed.). (2010a). *Yeni hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı temel*. Ankara Üniversitesi TÖMER.
- Uzun, N. E. (Ed.). (2010b). *Yeni hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı orta*. Ankara Üniversitesi TÖMER.

- Uzun, N. E. (Ed.). (2010c). *Yeni hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı ileri*. Ankara Üniversitesi TÖMER.
- Üner, A. (2014). Nedensellik ilkesi: Hume'a Karşı Kant. *Mavi Atlas*, 3, 100-108.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/84159> sayfasından erişilmiştir.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.

Extended Summary

Language is the most fundamental tool of communication. In order to ensure the correct transmission of thoughts among people, all functions of the language should be researched and revealed. Including the results of these studies in both native and foreign or second language education processes will help to achieve fast, easy, and accurate communication. Especially in the process of teaching a foreign or second language, the ability to create coherent and consistent texts comes from the source language. The knowledge of text creation in the source language is transferred to the process of creating texts in the target language. To create coherent and consistent texts in the target language, it is necessary to know what functions the structures in the target language serve. Another situation encountered here is that different types and structures (adverbs, prepositions, etc.) transfer functions according to the typologies of languages. In this case, negative transfers between the source language and the target language will prevent the establishment of correct communication. In the foreign language education process, textbooks are the main resources for students to learn the structures of the language. Textbooks exemplify the formal and functional uses of structures within texts during the language education process with sample texts. Additionally, textbooks minimize the effective variable of the teacher in the classroom. The student continues the language learning process with the textbook according to their individual learning plan in out-of-class activities. Therefore, it can be said that textbooks act as a guide for the student. In this study, why functional structures are examined in the context of teaching Turkish as a foreign language, using the Yeni Hitit Turkish education set for foreigners as an example. This is because the Yeni Hitit Turkish education set for foreigners includes a Grammar Support section at the back of the textbooks. Under this title, grammar topics are explained in tables within the units. Before examining why functional structures were given in the Yeni Hitit Turkish education set for foreigners, functional structures in Turkish were identified based on studies in the literature. In this way, the information in the Yeni Hitit Turkish education set for foreigners was compared with the literature. The study focused on functional structures because the "why function" is emphasized at all levels, particularly at the intermediate level, in the Common European Framework of Reference for Languages. When the why function in language is defined as the transmission of events and phenomena in a cause-and-effect relationship, the sentences and structures corresponding to the question "why?" indicate this relationship. Moreover, the chronological narration of events also brings the why relationship along. This is because the end of an

event or phenomenon can be the cause of the subsequent event or phenomenon. When researching the structures in Turkish that are thought to answer the question "why," lexical structures, conjunctions, and dependent morphemes can be examined under three headings. Lexical structures, meaning those that are headwords in the dictionary, reveal the why relationship semantically. Considering the number of headwords in a dictionary, the number of why-functional structures could be quite high. When researching why-functional structures that act as conjunctions, Korkmaz (2019) created a list of 147 items. When other studies in the literature are added to this list, the number increases. When examining why-functional structures that act as conjunctions, "single structures" and combinations of structures forming phrases stand out. At this point, dependent morphemes in conjunctive structures have drawn attention. When researching what the why-functional suffixes, or dependent morphemes, in Turkish are, it has been observed that structures such as "case suffixes, reference elements, -ken, -ArAk, -Ip, -A...-A, -IncA, ile, için, dolayı, ötürü, durumunda, takdirde, -sA" and verbs used in grammatical collocations with these structures can be why-functional within texts. From this perspective, it has been observed that texts with a why relationship at the propositional level reveal the why function on the surface with different types of structures, namely why-functional, time-functional, and condition-functional structures. The "-An" dependent morpheme particularly demonstrates this situation. Although the structure marks the subject in the text, it can reveal a why relationship at the propositional level. In the Yeni Hitit Turkish education set for foreigners, the basic book covering A1-A2 levels mentions the why function in structures like "-Ip/-mEdEn, -(y)ErEk, -(y)E...-(y)E, -mE(+possessive) için / -mek için, -mEk üzere, çünkü; bu nedenle; bu yüzden"; in the intermediate book covering the B1 level in structures like "-Dİk/-(y)EcEk+possessive for, "-Dİk/-(y)EcEk+-(n)dEn, -(n)dEn dolayı, dolayı, yüzünden, nedeniyle, diye"; and in the advanced book covering B2 and C1 levels in structures like "ki, öyle ki, madem ki, nasıl ki, demek ki, -mEkİE, -mEkİE beraber/birlikte, secondary functions of case suffixes." Structures like "-IncA, -sA, -mAklA, -DAn önce, -DAn sonra, -DİğİndAn sonra, -mAdAn önce, -DİğİndAn beri, -DI...-AlI, -DİğİndA, Dİğİ zaman, -ken, -Dİğİ sürece, -DİkÇA, -A göre" are not mentioned in the explanations of why function, but in the example sentences, the structures answer the question "why?". When examining the Yeni Hitit Turkish education set for foreigners with this information, it was observed that lexical and conjunctive why-functional structures aligned with the literature. However, while explaining dependent morphemes, their primary why-functional explanations were mentioned, the secondary why functions of dependent morphemes were overlooked in the explanations. Additionally, considering the formal formations of why-functional conjunctive structures, it is clear that the number of structures can be increased. It is not possible to include all these why-functional conjunctions and headword why-functional words in the foreign language teaching process of Turkish. Instead of including all

conjunctions in the teaching process, the functions of "word+structure" formula conjunctive why-functional structures should be explained, and then the phrase should be assigned the conjunction function. In this way, the functions of the language are transferred to the teaching process. It was observed that the structures examined in the study had more than one function. More research should be conducted to determine at what level the primary function and other functions of these structures should be taught in the language teaching process. The frequency of use of structures should also be included in future studies. Since only grammar explanations were examined in this study, the data was limited. More detailed studies should be conducted by also examining the texts in the textbook.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Bu araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve yazılı hale getirilmesinde araştırmacılar eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Bu araştırmada herhangi bir kurum, kuruluş ya da kişiden destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı

Araştırmacıların araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırma, doküman incelemesine dayalı bir çalışma olduğu için etik kurul izni gerektirmemektedir.